

V OKOLICI CERKNICE JE LETA 1923 PRISTALO TRANSPORTNO LETALO, KI SE JE IZGUBILO MED POLETOM IZ STOCKHOLMA V BENETKE

Martinščev fant je padel z letala

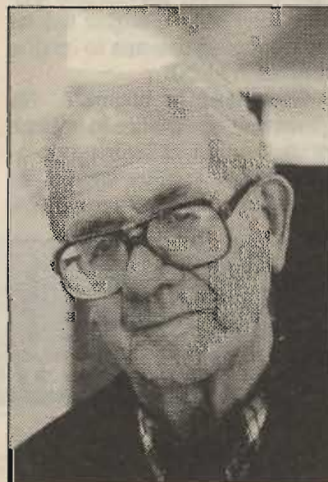
Prvo letališče z umetno stezo so zgradili Cerknječani, a kaj ko je piš motorjev razmetal deske vsepovsod naokoli – graditelji pa v beg

Slovenska letalska zgodovina je polna nešteto zgodb o pogumnih letalcih, med drugo svetovno vojno je nad našo deželo letelo nešteto zavezniških letal, ki so tudi pristajala in vzletala na našem ozemlju. Partizanska letališča so bila v Beli krajini in tudi na Cerknječkem polju, odkoder so zavezniki vozili ranjence v Italijo. Zanimivo je, da je prvo letalo pristalo v okolici Cerknjece daljnega leta 1923, ko so bila leteča čudesa kaj redek gost na slovenskem nebu.

Ta nenavadni dogodek nam je opisal 81-letni upokojenec **Janez Vidrih**, zgodba pa je ena izmed mnogih iz njegove življenjske kronike, ki obsega že več kot dvesto strani. Janez Vidrih je pripovedoval, da se mu je zgodba živo zarežala v spomin in je vsa leta iskal kak materialni dokaz, ki bi njegovo pričanje o nenavadnem gostu sredi polja tudi potrdil.

»Nedavno tega sem obiskal v Cerknjece starega znanca **Alojza Mikšeta**. Spominjala sva se starih časov in beseda naju je pripeljala tudi v leto 1923. Omenil sem mu, da iščem kak materialni dokaz in on mi je na moje veliko presenečenje pokazal fotografijo tega letala. Zanimivo pa je, da ni nobenih podatkov o avtorstvu fotografije niti o njenem izvoru.«

Preselimo se zdaj 71 let nazaj, v leto 1923.

Janez Vidrih

Grmenje nad Cerknjece

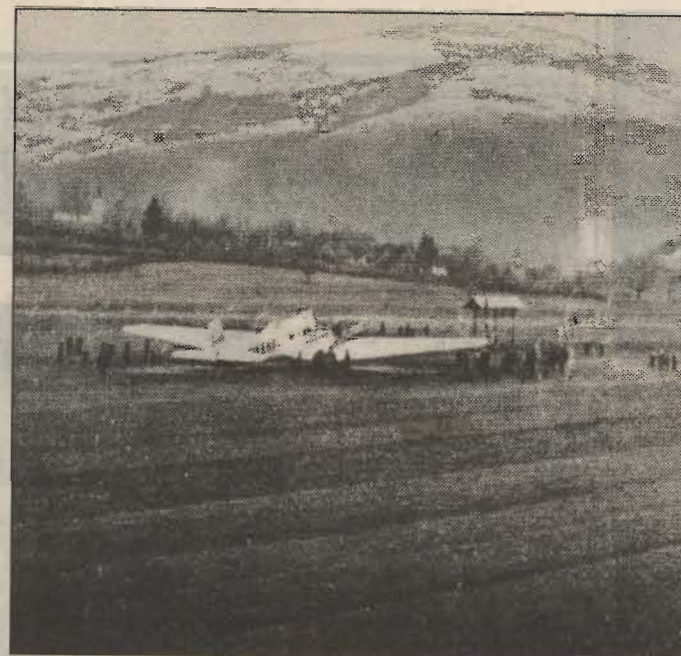
»Bila je pozna jesen in točnega datuma se ne spominjam, vem pa, da je so bila pobočja Slivnice že zasnežena, dolina razmočena in jezero polno vode. Takrat sem hodil v četrti razred in sem bil star deset let. Nenadoma je zunaj

strahovito zagrmelo. Slišati je bilo, kot da so se s Slivnice pripodile vse coprnice naenkrat. Otroci smo se v strahu najprej poskrili po tleh, potem ko je trušč prenehal, pa smo z učiteljem na čelu oddrveli na plano. Zunaj pa ni bilo ničesar, le vesoljno cerknječsko ljudstvo, staro in mlado, je hitelo proti hribu Loško pri vasi Podskrajnik.«

Zunaj vasi pa so zagledali čudo vseh čudes, ogromno letalo, prav tako, kot so jih videli v časopisih in o katerih so se učili v šoli.

Letališče iz desk

Otroci in odrasli so se drenjali okoli letala, vsak je želel z roko preveriti, če je letalo res pravo, nekateri odrasli, predvsem pa otroci, so se začeli vzpenjati na krila in rep. Ko je posadka to zagledala, je pilot pridrvel ven in začel kričati: »Najn, najn, najn (nein, nein, nein).« Mularija se je njegovega kričanja razveselila in prvim pogumnim so se pridružili še vsi drugi, saj je pilot vendar kričal, da naj gredo – nanj. Nastali zaplet je rešil **Ivo Žumra** (sin gostilničarja in veletrgovca z vinom), ki je kot ljubljanski študent znal nemško, in je pregnal otroke z letala.

Fotografija švedskega letala ob pristanku v Cerknjece leta 1923. Letalo gotovo ni bilo vojaško, ampak transportno. Avtor fotografije neznan.

Letalo neznanega tipa je priletelo iz Švedske. Čez krila je merilo orjaških 32 metrov, letelo pa je na progi Stockholm–Benetke. Nad Tržaškim zalivom je pilot zaradi megle zgrešil smer in se izgubil. Nad Cerknječkim jezerom je mislil, da je nad Tržaškim zalivom, se spustil pod oblake in ugotovil, da je na popolnoma neznanem ozemlju, zaradi težav z enim izmed motorjev pa je bil prisiljen pristati.

Tako je leta 1923 v Cerknjece pristalo ogromno letalo. Mehhanik je okvaro motorja hitro popravil in odločili so se, da naslednji dan spet poletijo v smeri proti Benetkam. Letalo so prepeljali z njiv na višje ležeče obronke Loškega, kjer je bil teren nekoliko bolj utrjen kot na nižjih njivah. Tako se je drugega dne popoldne spet zbrala vsa Cerknjece. Pilot je dodal plin in motorji so zahrumeli, Cerknječanom pa je z roko pokazal, naj potisnejo letalo.

Letalo se je premaknilo, Cerknječani so ga porivali, da je bil strah in groza, od najstarejšega moža do otrok. Ampak moč Cerknječčanov in obeh motorjev je bila vseeno premajhna in pretežko letalo se

do konca travnikov ni odlepilo od zemlje in se je pogreznilo v mehka njivska tla.

Kaj zdaj? Umni notranjski možje z županom **Matijo Obrezo** na čelu in posadka letala so stopili vkup, iskali rešitev in sklenili, da bodo na Cerknječsko polje navozili deske, jih položili po njivah in napravili pravo leseno letališče. Rečeno, storjeno. Cerknječani so pripeljali kupe desk in jih položili po tleh. S skupnimi močmi so prepeljali letalo spet na začetek »cerknječske letalske steze« in predstava se je začela. Letalo se je začelo počasi premikati, deske pa tudi. Silni veter motorjev jih je namreč preprosto odpihnil, da so začele leteti proti zbrani publiko, Cerknječani pa v beg. Letalo se je spet ustavilo na mehkih njivskih tleh in ... zbogom sanje o sodobnem lesenem cerknječskem letališču.

Slepi potnik

Travnik je prekratek, po deskah ne gre, kaj torej storiti? Umne glave so spet sedle vkup in tuhtale, dokler ni eden izmed velemož predlagal: »Raztovorimo letalo, ki bo prazno lahko poletelo tudi na tem zemljišču. Naj leti na drugo

stran, kjer je travnik dovolj dolg. Tam ga bomo spet naložili in lahko bo poletelo Italiji naproti!«

Rečeno, storjeno. Naslednji dan so raztovorili transportno letalo in prepeljali tovor na vozovih, letalo pa se je spet postavilo na začetek steze. Spet so zahrumeli motorji, Cerknječani pa so potisnili. Potiskali so in potiskali, dokler ni letalo dobilo prevelike hitrosti. Le **Martinščev fant** iz Dolenje vasi je še kar potiskal, ne potiskal, ampak se je vlekel za letalom. Držal se je namreč za ročaj, ki ga imajo krila na koncu in je namenjen za premikanje letala v hangarju. Hitrost je naraščala, Martinščev pa je bil še kar pod krilom in končno se je razbremenjeno letalo dvignilo. Martinščev pa z njim! Bingljal je kot hruška na koncu krila in tako prišel v cerknječsko zgodovino, verjetno kot prvi Cerknječčan, ki se je peljal z letalom, gotovo pa prvi in zadnji, ki je bingljal pod krilom letečega letala in z njega celo – verjeli ali ne – padel!

Nesreča pač nikoli ne počiva, še posebej ne, če se pelješ na krilo letala. Martinščevu je po nekaj sto metrih leta zmanjkalo moči, letalo pa je bilo že vsaj deset metrov visoko. Roka mu je zdrsnila in poletel je proti tlem. V zraku ga je obrnilo, nekaj časa je letel na glavo, se še enkrat obrnil in tresčil na zemljo. Bum! Cerknječani so pridrveli do njega, on pa je le otrešel z glavo in se kaj hitro pobral domov – živ in zdrav, pa čeprav je padel z letala!

Letalo je tako priletelo na primernejše zemljišče, spet so ga natovorili in zdaj niso bile več potrebne deske in plohi, pa tudi nobenega slepega potnika ni bilo več blizu. In tako so težki motorji zaropotali že četrtič in letalo se je dvignilo, zaokrožilo nad Cerknječkim jezerom, pomahalo s krili in odletelo.

Cerknjece pa je dobila svojo zgodbo, ki je 71 let spala v spomnih njenih prebivalcev.

TOMAŽ BUKOVEC